ՁՈՐԵՔՏԱՍՅԱՆԵՐՈՐԴ - ՏԱՐԻ - ԹԻՒ - 716 - ՇԱԲԱԹ - 20 - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1865

ՄԱՄԻՐ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆ

Կ. Պոլսոյ ճր. Տարեկան 180 ղրշ. Արծաթ
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Գաւառաց ճմբ. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւը՝ Մեծ թերթ 3 ,, ,,
,, Փոքր ,, 1 ,, ,,
Դանուցման տողը 2 ղուրուշ է:

ՊԱՅՄԱՆ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամենն ամսոյ 1ին մինչեւ 15ին կ'սկսի:
Դուրս գացած լրագրաց համար ծախքը Խմբագրութեան վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ ամեն կամք եւ իցկ գրութիւն՝ Խմբագիր=Տնօրէնին ապիտի ուղղուի. եւ նամակաց ծախքն ալ դրկողին վրայ է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Միացեալ—Նահանգաց կառավարութիւնը հարաւային ծովասարակաց առած միջամտութեանց հատուցումը պահանջելու համար նոր գործակատար մը ղրկեր է Անգլիա, որ իր Ն. Մեծարգոյ դեսպան՝ Պ. Համլի հետ մէկ ալ այս ծանր խնդրոյն վրայ Անգլիոյ կառավարութեան հետ բանակցի և Ա. Աշխարհի կառավարութեան իրաւունքը պաշտպանէ։ Այս անձը, որ Պ. Ռիշնիկ կը կոչուի, արդէն Անգլիոյ դէմ խիստ թշնամական զգացումներ յայտնած էր, երբոր առկէց երեք տարի յառաջ անգլիական շոգենաւէ մը հարաւայնոց Լուսոպա զրկած երկու գործակատարները բռնուելով Ամերիկա տարուեցան, և Անգլիա անոնց եւ արուիրը պահանջէց։ Ուստի ասանկ անձի մը գործակատար անուանելը ցոյց կուտայ որ Ա. Աշխարհի կառավարութիւն իր պահանջումներէն եւ կեցած չէ, այլ մանաւանդ անոնց առաւել ևս ուժ պիտի տայ։ Միւս կողմանէ, եթէ թագաւորն խօսքին նայինք, Պ. Ռիշնիկ ուրիշ պաշտօն մ'ալ յանձնուած է եղեր, այն է՝ Միացեալ—Նահանգաց երկրամասից վրայ Անգլիոյ անտեսագիտաց կարծիքը հասկնալ։ Ինչ որ ալ ըլլան Պ. Ռիշնիկի ուրիշ պաշտօնները, երկու ծովային զօրութեանց մէջ բացուած վէճը դիւրաւ լուծուելու երեւոյթ չունի։ Որքան Ռուսիոյ և Պ. Համլի մէջ դեսպանական նոր թղթակցութիւն մը ալ եղաւ, և երկու կողմէն տակաւին զիջման գոյց մը չկայ։ Ինչպէս արդէն ծանուցած ենք, Անգլիա առաջարկած էր երկու տերութեանց կողմանէ խառն յանձնաժողով մը կազմելով խնդրոյն լուծումը անոր յանձնել։ բայց Ամերիկայի կառավարութիւն՝ բան ամենայն հաւանականութեանց՝ այս առաջարկութիւնը պիտի մերժէ։ Արդէն Պ. Սիւրրա ասոր դէմ դրած դեսպանական նամակը պաշտօնէից ժողովի մը մէջ կարդացեր է, և հարկաւ քիչ տաեղն իր տուած պատասխանին ինչ ըլլալը կը հասկրցուի։

Զորեքշաբթի աւուր թերթով ծանուցինք Սպանիոյ կառավարութեան Ռիվիլի դէմ պատերազմ հրատարակելը։ Կարծուի թէ Անգլոյ և Միացեալ—Նահանգաց կառավարութիւնները միջամտութիւն պիտի ընեն երկու կողմ հաշտեցընելու համար։

Անգլոյ մէջ արքառոյ հիւանդութիւնը տակաւին դադրած չէ, և այս պատճառաւ ուսելոց տգութիւնն ամեն բանէ աւելի հասարակաց միտքը անհանգիստ կընէ։ Կառավարութեան կողմանէ այս ժամանակին պատճառները քննելու համար կազմուած յանձնաժողովն իր տեղեկագրին մէջ կը հաստատէ թէ արքառոյ ներկայ հիւանդութիւնն անասուններէն չծնիր, այլ մէկէն միւսին կը ճարակի։ ուստի և կը հեռացընէ թէ ախտն անուժելի ու ճարակիչ է, և առաջքն ուրիշ կերպով չի կրնար առնուիլ, բայց եթէ հիւանդացած անասունն անմիջապէս մեռցընելով, որպէս զի հիւանդութիւնն ուրիշներուն ալ չճարակի։

Պատերազմ իր պնուռական զօրութիւնները նուազեցնելու լուրը՝ զոր հեռագիրն արդէն ծանուցած էր՝ հաստատուեցաւ։ Պատերազմական գործոց պաշտօնեայ Ռանտոն մարքիսին մէկ տեղեկագիրը կը տեսնենք լրագրաց մէջ, որով բանակէն 18,866 մարդիկ նուազած են։ Այս թուոյն վրայ աւելցընելու է նաև նուազելիք թնդանօթաձիգ զօրքը, բայց և այնպէս այս զեղչումներն յուսացուածին չափ շատ բան մը չեն, և ասկէց ըլլալիք խնայութիւնն ալ 1867 տարուոյն համար հաղիւ դգալի պիտի ըլլայ։ Այսուամենայնիւ Պատերազմի ընթացքն ազնիւ օրինակ մը կընծայէ ուրիշ տերութեանց ալ իրենց զինուորական տարրերուն պատրաստութիւնները պակասցնելու։ Հասարակաց կրթութեան պաշտօնեայ Պ. Տիւրիւի ալ ուրիշ տեղեկագիր մը մամուլոյ կայսեր, որով կառաջարկէ Սորպոնի համալսարանին մէջ մնաւորական արուեստահանդէս մը բանալ, ուր վերջին քսան տարուանս մէջ քաղաքական և բարոյական գիտութեանց մարդկային ընկերութեան վիճակը բարւոքելու մասին ունեցած ազդեցութեան նկարագիրը ներկայացուի։ Պ. Տիւրիւի կըսէ թէ 1862ին Լոնտրայի արուեստահանդիսին առթիւ ճանչուեցաւ որ ճարտարութեան ամենէն վսեմ գործիքը մարդս է, և գործաւորին մտաւորական արժէքն աւելցընելով անոր արտադրական արժէքն ալ կաւելնայ։ Ուստի Պ. Տիւրիւի մտաւոր անձանց յանձներէ տեղեկագիրներ յօրինել վերջին քսան տարուանս մէջ մաթեմատիքական, ֆիզիքական և քաղաքական զիտութեանց և գաղղիական գրականութեան ըրած յառաջդիմութեանն ու ազդեցութեանը վրայ։ Թէ որ օտար ազգայ ալ պատշաճ կը թուի, կը յուրէ Պ. Տիւրիւի, նմանօրինակ քննութիւն մ'ընել իրենց վրայ, ասոնք իւրաքանչիւր ազգերն ընդհանուրին ալ օգտակար կըլլան։ Ուսումնական և բարոյական կարգին մէջ զանազան տեղեր եղած յառաջդիմութեանց բաղդատութեամբը, ամեն ազգ նոր յառաջադիմութիւններ ընելու շաւիղին մէջ կը դրուի, և քաղաքակրթութեան մանրաբերձրթը բարձրանալով՝ աշխարհի խաղաղութեան նոր երաշխաւորութիւն մը կը տրուի։ Արդարև, այս նոր անշան արուստահանդէսը՝ մեծ խնամք պատրաստուած 1867ի արուեստահանդէսին քով առաւել բարձրագոյն նպատակի մը կը ձգիտ։ բայց որովհետև անհնար է այս պիսի տեղեկագրոց մէջ ամեն բան ճշգութեամբ նկարագրել, ուստի օտար ազգերը գժուարաւ յանձն կրնան առնուլ ասանկ առաջարկութիւն մը, որուն նպատակին հասնիլ խիստ դժուար է։

Իտալիոյ խորհրդարանին բացուիլն արդէն ծանուցեր ենք։ Այս առթիւ Ա. Թագաւորն հանդիսաւորապէս ճառ ընելով Իտալիոյ թագաւորն յայտարարութիւն կընէ թէ մի և նոյն վստահութեամբ կը խօսի իր նոր մայրաքաղաքին՝ Ֆիրենցէի մէջ ալ, ուր նմանապէս պիտի կրնանք, կըսէ, դժուարութեանց յաղթել և մեր ինքնիշխանութեան պաշտպանութիւնը կատարելագործել։ Թագաւորը կը ծանուցանէ նաև թէ Ս. Պապին հետ բացուած բանակցութիւններն ընդհատեց՝ երբոր ազգին իրաւանց կը վնասէին։ թէ ժամանակն ու իրաց զօրութիւնն Իտալիոյ ու պապութեան մէջ եղած խնդիրը պիտի լուծեն, և թէ Իտալիա հաւասարմամբ պիտի մնայ Գաղղիոյ հետ ըրած դաշնադրութեան։ Իտալիա՝ արքայութիւնն ու իրաւունքը յաղթել տալու համար Եւրոպայի մեծ տերութեանց գործակցելու՝ ինչ ալ անոնց կարգը պիտի անցնի։ Պաշտօնեայք օրինաց առաջարկութիւններ պիտի ընեն դատարակութիւնը միակերպ դրութեան մը վրայ հաստատելու և Իտալիոյ եկամուտքը կարգի դնելու համար։ զոր գժուարին է հաւասարակշռութեան բերել։ և թէպէտ ցաւալի է նոր զոհողութիւններ պահանջել, սակայն տարակոյս չունի որ ազգին հայրենասիրութիւնը տերութեան պիտի օգնէ։ Ա. Եթոր Լամմոնտէլ երեսփոխանաց կիմացունէ թէ իրենց կիյնայ տերութեան ծախքը նը-ւազեցընել։ «Դուք պիտի խորհիք, կըսէ, տերութեան և եկեղեցւոյ բաժանման և կրօնաւորական միաբանութեանց բարձման խնդրոյ վրայ։ ազգային գործը երբէք չպիտի աւրուի։ Նոր մաքառումներ անհրաժեշտ են։ Երբոր Իտալիոյ զորքերն իմ զորքերուս հետ միանան, իր զօրութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը պիտի յաղթանակ՝ երեւեն, և ազգին իմաստութիւնը պիտի կարենայ Իտալիոյ իրաւունքն ու պատիւն անախեղծ պահել։

Մինչդեռ Իտալիոյ մէջ սահմանադրական կառավարութիւնն հսկայաքայլ յառաջկերթայ, Յունաստան իր սահմանադրութիւնը խաղալիկ մ'ըրած կերևի, և ինչպէս ընթերցողք արդէն գիտեն, շաբաթը քանի մ'անգամ պաշտօնեայները կը փոխէ։ Յունաց ազգային երեսփոխանական ժողովն իր բացուելէն ի վեր անուտեօք զբաղած է՝ առանց ծանր գործոց ուշադրութիւն նը-ւիրելու, և երբ տերութեան պաշտօնեայք առաջարկութիւններ ներկայացուցին, անոնց ամենն ալ մերժեց։ Կուսակցութեանց ուզածը Սրօնէք կամը հեռացընել է, և ասոր համար ամեն բան վեր'ի վայր կը յուզեն, և թագաւորին ու Պ. Գուլիաբիսի մէջ եղած թղթակցութիւն մը ցոյց կուտայ որ Յունաստանի մէջ անոր ներկայութիւնն անհնար է։ Ու այժմ պաշտօնէից նոր փոփոխութիւն մ'ալ տեղի ունեցաւ, և տեսնելու է թէ այս անգամ խաղաղութիւնը պիտի հաստատուի։ Իսկ Իտալիոյ հիւպատոսին եղած թշնամանաց հատուցումը պարեր է։

Ռուսիա Լեհաստանի մէջ նոր զօրաժողով մը կընէ, և 1000ին 7 մարդ գինուոր կը գրէ, քսանէն քսան և չորս տարեկան երիտասարդներէ ընտրեալ։ Զինուորութեան պայմանաժամը տասն և հինգ տարի կը տեւէ և ռուսական զօրաց քաշած տառապանքը գիտցողները կրնան երևակայել թէ նոր զօրաժողով մը սարսափ կարդէ ընտանեաց։ Բայց Ռուսիոյ կառավարութիւն ամեն գաւառներ զօրք լեցուցած է և ժողովուրդք չեն կրնար փոքրիկ շարժում մ'ալ ընել՝ առանց իրենց դլխուն սարսափելի պատիժ և պատուհասներ բերելու։ Հրեաներն ուզեր են փախչելով ազատիլ, բայց կառավարութիւնը հրաման մը հաներ է, որով փախածներուն տեղ ընտանեաց միւս անդամները պիտի բռնուին։ Ահա այս պատճառաւ եղբայրն իր եղբօրը և հայրը որդւոյն դէմ կելնեն, և կասկածը մի և նոյն ընտանեաց անդամոց մէջ թշնամութիւն կը սերմանէ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռ. ԴՈՒԻԴՆ

ՕԴՈՍ · 23Ի ՀՈԿԻԶԵԼՈՅ ՕԴՆՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

«Օդնութեան յանձնաժողովին հրկիզելոյ նկատմամբ ձեռք առած առաջին տրամադրութիւններն և մինչև այսօր ձեռք բերուած արդիւնքն արդէն հասարակութեան ծանուցուեցան։ Յայտնի է թէ հաւաքուած օգնութեանց բաշխման հիմը պատրաստելու համար ստոյգագոյն թեան դուռը մանաժողով մը կազմուեր և անոր յանձնուեր էր հրկիզեալ ստացուածոց ցուցակը շինել և անոնց տերերուն կամ բնակչաց վճռակը քննել։ Յանձնաժողովն իր վերջին նստին մէջ այս խուզարկութեանց արդիւնքը պարզուն տեղեկագրոյ քննութեանն զբաղեցաւ։

«Մանաժողովին ներկայացուցած տեղեկագրերուն նայելով, ՀՕՃԱ փաշայի մեծ հրդեհը քսան և եօթն թաղայրած է, որք կը պարունակէին 1879 տուն, 751 խանութ, 13 խան, 7 բաղնիք, 22 մզկիթ, 3 թէքէք, 18 վարժոց, 7 մեարեսէ, 3 եկեղեցի, 2 իմարեթ, 5 պահականոց, 37 ապրիւր, և 4 դեպել։ Եթէ այս թիւերուն վրայ աւելցընենք ուրիշ երեք հրդեհներու պատճառած կորուստն ալ, որք են 13 տուն, և 37 խանութ Օրթագիւղի հրդեհէն այրած, 73 տուն և 48 խանութ Պալատի հրդեհէն, 57 տուն և 41 խանութ Կէաղիք փաշայի վերջին հրդեհէն; այս չորս հրդեհներուն մէջ այրած այլ և այլ շինութեանց դուռմարը կըլլայ 3020։

«Միւս կողմանէ այս այրած տուներուն ու խանութներուն տերանցը կամ վարձակալներուն ապրուստի վճռակին, ամեն մէկուն կրած վնասուն, և այս պատճառաւ գանուած ներկայ վիճակնուն վրայ մանաժողովին հաւաքած տեղեկութիւններուն նայելով, այլ և այլ ասորմանաւ օգնութեան արժանի գտնուող ընտանեաց թիւը 1200ի կը հասնի։ Հրկիզեալները քանի մը կարգերու բաժնուեցան՝ իրենց արդի վիճակին պիտոյին և կրած վնասուն կարևորութեան համեմատ։

«Ասոնց, այն անձինք՝ որ երկու տուն կամ խանութներ ունէին վարձու տրուած, ինչպէս նաև անոնք՝ որ գոնէ 18000 ղուրուշ տարեկան եկամուտ ունէին, կամ հարուստ և անկարօտ ըլլալնին իրենց թաղի Մէրթարներէն ստացուած է, այնպիսիները բոլորովին ցանկէն դուրս հանուեցան։ Այրած տուներն ալ երեք կարգի բաժնուեցան։ 1° մէկէն մինչև չորս սենեակ ունեցող փոքրիկ տուները։ 2° հինգէն տասն սենեակ ունեցողները՝ իրրև միջակ ըրնակարաններ։ և 3° տասնէն աւելի սենեակ ունեցողները։ Իսկ օգնութեան արժանի անձինքն ալ մանաժողովն երեք կարգի բաժնելով, առաջինին մէջ դասեց այրիները, որերը, ծերերը, աշխատելու անկարող անձինքը, վերջապէս այն ազգատ կամ չքաւոր տարերը կիներք կամ տղայներ՝ որոց բնակարանները իրենց բոլոր կարասիքն այրեցան։ Երկրորդին մէջ դասուեցան այն ամեն ազգատ անձինք՝ որոց տունը այրեցաւ, բայց կարասիներնուն մէկ մասը ազատեցաւ։ Ա. երջապէս այն ամեն անձինք՝ որ չքաւոր կամ տպրուստի դոյզն միջոց ունենալով՝ միայն տուներնին այրեցաւ, բայց իրենց բոլոր կարասիքը կրցան ազատել, երրորդ կարգին մէջ դասուեցան։

«Այսպէս թշուառութեանց նը-կատմամբ Ա. ՀԱՏԱՒԱՌ Ինքնակալին գթասիրտ առատաձեռնութիւնը, ինչպէս ամենուն յայտնի է, խիստ յաջող հետեւանք ունեցաւ, և Յանձնաժողովը քաղցր պարտք մը կը համարի իր շնորհակալութիւնը յայտնել այն ամենգթած անձանց՝ որք իր հրաւէրին պատասխանելով՝ ազնուաբար մասնակից եղան այս բարեգործութեան, ժողովրդեան ամեն կարգերէն, բնիկներէն և օտարազգիներէն։

«Յանձնաժողովը յետոյ խղճամիտ քննութեամբ լուսագոյն եղանակ մը գրտնելու զբաղեցաւ արդէն ստորագրեալ գումարներուն բաշխմանը համար, որք՝ ինչպէս որ լրագրոյս մէջ հրատարակեալ ցուցակներէն կը տեսնուի, չորս միլիոն ղուրուշն անցած են։ Երկու առաջարկութիւն կար բաշխման։ առաջինն էր՝ ստորագրութեանց բոլոր արդիւնքը պարզապէս բաշխել։ երկրորդն էր՝ մի կամ մասն անմիջապէս մէջէն հանելով՝ հրկիզեալ ապշաստաց ստիպողական պիտոյքը լրացնել և անոնց ժամանակաւոր ապաստանք մը տալ։ իսկ մնացեալ գումարը նոյն թշուառներուն տևական բարեկեցութիւն մը հայթայթելու գործածել։

«Եթէ այս երկու առաջարկութեանց առաջինն ընդունուէր, ամեն մէկ անձի մեկած օգնութեան բաժինը քիչ մ'աւելի մեծ կըլլար, բայց չէր կըրնար զանոնք կարող ընել քիչ շատ հանգիստ բնակարան մը շինելու և վարձակալութեան բեռէն ազատելու։ հետևաբար իրենց տրուած օգնութիւնն ուրիշ արդիւնք չէր կրնար ունենալ, բայց միայն քիչ մը ժամանակ իրենց ներկայ խղճութեան նորոգումը ու շայնել։ ուստի երկրորդ առաջարկութիւնն ամեն մասամբ լաւագոյն թուեցաւ։

«Միւս կողմանէ օգոստափառ Ինքնակալն ալ իր բարեսրտութեան և հրկիզելոյ վիճակին վրայ ունեցած բարձրը հոգածութեան նոր ապացոյց մը տալով՝ հրաման ըրեր էր որ այն դժբաղդներուն համար քարուկիր տուներ շինուին, և ասոր համար պէտք եղած ծախքն իւր անձնական գանձէն տուի։ Յանձնաժողովը փութաց շնորհակալութեամբ հեռաւիր կայսերական այս բարեգործութեան և վերհանձն առաստաստութեան ազնիւ օրինակին, որուն յիշատակն ամեն սրտերու մէջ յաւիտեանապէս դրոշմեալ պիտի մնայ։ ուստի որոշեց որ անմիջական բաշխումէն դուրս մնացած գումարները՝ ազգատաց պաշտպարաններ շինելու գործածէ, և այս միջոցաւ նոր գիւրութիւններ տայ բազմաթիւ անպատսպար դժբաղդներու՝ որ իրենց հրկիզեալ փայտաշէն տուներուն տեղ ամրաշէն տուներ ունենան։ Յանձնաժողովը ստորագրութեանց գումարէն մնացեալ պատրաստ դրամը այս օգտակար նպատակին տահմանելով որոշեց, յիշեալ գումարին գործածութեանը վերաբերեալ հաշիւներուն կանոնաւորութեանը հսկել, և մանրամասնաբար լրագրաց միջոցաւ հրատարակել։ շինութիւններն ընել տալ և կարասիները մատակարարել՝ հասարակաց շինութեանց պաշտօնատան խնամք պատրաստած տակագիներուն համեմատ, որովք քարուկիր տուները փայտաշէն տուներու պնով պիտի կըրնան շինուիլ, և շինութիւններն աւարտելէն ետև բնա՛ութեան վերաբերեալ պայմանները հաստատել։ Ա. երջապէս Յանձնաժողովը որոշեց որ ստորագրութեանց գումարէն երկու միլիոն ղուրուշ այժմէն առնուելով հրկիզելոյ բաշխուի իրրև անմիջական օգնութիւն։

«Այս երկու միլիոնի գումարը՝ օգնութիւն ստանալու արժանի գտնուած անձանց վրայ բաժնուելով՝ հետևեալ արդիւնքը կուտայ։

«Առաջին կարգի ազգատ ընտանեաց համար, որք առաջին գասակարգութենէն եղող տան մը մէջ կը բնակէին, 2000ական ղուրուշ։ երկրորդ գասակարգութենէն եղող տուներու համար 2400ական ղուրուշ։ և երրորդ գասակարգութենէն եղող տուներու համար 3200ական ղուրուշ։

«Երկրորդ կարգի ազգատաց համար, առաջին գասակարգութենէն եղող տուները պիտի ընդունին 1600ական ղուրուշ։ երկրորդէն եղողները 2000ական ղուրուշ, և երրորդէն եղողները 2400ական ղուրուշ։

«Ա. երջապէս երրորդ կարգի ազգատաց համար, առաջին գասակարգութենէն եղող տուները պիտի ընդունին 1200ական ղուրուշ, երկրորդէն եղողները 1600ական ղուրուշ։ Այս կարգի ազգատները երրորդ գասակարգութենէ տուն չունին։

«Ա. երջնական որոշումները վե-

հափառ Ինքնակալին ներկայանալով Ընոր բարձր հաւանութեամբ վաւերացան։

«Օգնութեանց բաշխումը Ռուսիկանութեան գուռը նստաղ մանաւանդ զովին յանձնուած ըլլալով, տումակներ պարտաւորուած են հոն, որոց վայելը շանակեալ են ամեն մէկ անձի անունը, իւր թաղին անունը։ Իւր անուան ո՛ր դասակարգութեան մէջ գտնուիլը և վերոյիշեալ հաշուին համեմատ իր բաժնին ինկած գումարը։ Օգնութիւն ըստանալու իրաւունք ունեցող իւրաքանչիւր անձ պէտք է որ իր թաղին Իմամէն կամ ոսկիանութեան գլխէն ստացած վկայագրով մը վերոյիշեալ Պատնաժողովին ներկայանայ, և իր տեսակին սաղոյագրելով ընդունելէ եռաւ՝ Թ. Դուռը երթայ և տումակին մէջ նշանակեալ գումարը Յանձնաժողովոյ սենեակէն ընդունի։»

Կայսերական հրամանաւ՝

Օլորիի գայմագամ Իսատ փաշան Ռուսճուխի գայմագամանուանեցաւ։

Ռուսճուխի նախորդ գայմագամ Նէճիպ փաշան ալ Օլորիի գայմագամանուանեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԳԻԱ

Ալժէրիի վրայ կայսեր գրած տետրակը Փարիզի մէջ իսկայացութեան նիւթ եղած է այս օրերս։ Հետեւեալ քանի մը հատուածները կը յուսանք որ մեր ընթերցողք ալ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան։

«Իմ ծրագիրս քիչ խօսքով կրնայ համառօտիլ, կըսէ կայսրը, արարաց համակրութիւնը դրաւել դրական բարերարութեամբք։ — Նոր գաղթականներ հրաւիրել հին գաղթականաց իրական բարգաւաճութեան օրինակովը։ — Ափրիկէի արդեանց եւ մարդոց համար ճոխութեան աղբիւրներն օգտակար ընել, եւ այս կերպով մեր զօրաց թիւն ուծախքերը նուազեցնելու ձեռնհաս ըլլալ։ . . .

«Ալժէրիի ընակիչներն հետեւեալ կերպով կը բաղկանան։

Տեղացիք	2,580,267
Եւրոպացիք	192 346
Զօրք	76,000

«Ուրեմն, կը յարէ կայսրը, այս երկիրը տարաբական թագաւորութիւն մը, եւ բոլորական գաղթականութիւն մը եւ գաղղիական բանակ մ'է, եւ այս երեք նկատմամբք իր առաջադրեալ խնդրոյն վրայ կը խօսի։

Արարաց վրայ խօսելով կըսէ թէ «այս պատերազմազ, հանճարեղ, չարժուն բայց իշխանութեան հլու եղող ազգը մեր բոլոր խնամքն արժանի է։ Մարդկութիւնն ու տիրապետութեան չափը կը պահանջեն որ զարարները մեզի նպաստաւոր ընենք։ Մէկուն միտքէն չանցնիր որ Ալժէրիի երեք միլիոն անբնակիչները բնաջինջ ընէ, ոչ ալ զանոնք անազատին մէջ մղէ՝ ինչպէս հիւսիսային ամերիկացիք հնդիկները մղեցին։ պէտք է ուրեմն արաբաց հետ ապրիլ, զանոնք մեր օրինաց մէջ կրթել, մեր իշխանութեան վարժեցնել, եւ զանոնք մեր գերազանցութեան վրայ համոզել, ոչ միայն զինուք, այլ եւ մեր օրինօքն ու սովորութիւններովը։ Անոնց վրայ ճշմարիտ եւ ազատ արդարութիւն մը վարելով, անոնց բարեկեցութիւնն աւելցընելով, մարդս վերամբարձող դաստիարակութիւնն ու բարոյական զգացումները զարգացունելով, անոնց ցոյց տալու ենք թէ գաղղիական դրօշը Ափրիկէ գացած է, ոչ թէ զիրենք խոնարհեցընելու, այլ քաղաքակրթութեան բարիքն իրենց մատակարարելու համար։ Թէ որ արաբք իրենց նիւթական եւ բարոյական պիտոյքը լրացեալ տեսնեն, առաւել եւս դիւրին կըլլայ զիրենք պարտաւորութեան մէջ պահել։ ապստամբութիւններն ու մասնաւոր սոխիները կը նուազին եւ հաստատուն ապահովութիւնը եւրոպացւոց թոյլ կուտայ աներկիւղ իրենց աշխատութեանց զբաղիլ։ Ուրեմն գաղթականութեան անհրաժեշտ հիմը՝ արաբաց խաղաղութիւնն է, եւ զայն ձեռք բերելու միջոցները փնտռելէ՝ նոյն իսկ եւրոպական շահերուն նպաստելէ։ Գաղաքականութիւնն ուրիշ ընթացք մը չունի։ Գաղղիա՝ որ ամեն տեղ ազդայնութեան գաղափարաց համակիր է՝ չկրնար աչխարհի աչաց առջեւ արդարացընել այն հպատակութիւնը, որուն մէջ պահելու սոսկալի է արաբ ժողովուրդը, թէ որ զայն լաւագոյն կեանքի մէջ չի կոչէ։ Երբ պարտեալ ժողովուրդ մը վարելու համար մեր բռնած ընթացքը՝ Ափրիկէի ուրիշ կողմերը եւ Ասիոյ մէջ բնակող տարբեր հինգ միլիոն արաբաց համար ալ նախանձաւ առարկայ մ'ըլլայ, երբոր մեր զօրութիւնն Ատլասի տարածը հաստատուելով իբրեւ նախախնամութեան մէկ միջամտութիւնը երեւի իրենց անկեալ ազգ մը կանգնելու համար, այն օրը գաղղիական փառքը պիտի հուչակի թռնուղէն մինչեւ Եփրատ, եւ մեր հարենեաց համար պիտի վաստակուի այն առաւելութիւնը՝ որուն վրայ սէ ոք պիտի նախանձի, քանզի ոչ թէ աչխարհակալութեան՝ այլ մարդկութեան եւ յառաջդիմութեան սիրոյն վրայ հիմնեալ պիտի ըլլայ։ Առեւտրական չահուց հղօրագոյն նեցուկներէն մէկն է ճարտար քաղաքաքաղաքականութիւնը, եւ Գաղղիոյ համար ի՞նչ աւելի ճարտար քաղաքականութիւն կրնայ ըլլալ, քան թէ նոյն իսկ իր երկիրներուն մէջ ներողութեան եւ արդարութեան անմիջելի գրաւականներ տալ Արեւելից այնչափ բազմաթիւ եւ իրարու համերաշխութիւն ունեցող մահմէտական ազգաց, եւ ակնածութիւն ցուցնել բարուց, կրօնից եւ սերնդոց տարբերութեան։»

Հարկ չկայ ըսելու որ Կայսեր այս վերոյ խօսքերն ընդհանուր գոհունակութեամբ ընդունուեցան Գաղղիոյ մէջ։

«Երբէք պիրող ժողովուրդ մը, կըսէ գաղղիական Բոնապարտիստական լրագրը, այս առիթան վերմութեամբ եւ վեհանձնութեամբ վարուած չէր նուաճեալ ժողովուրդի մը հետ։ Տիրապետութիւնը կանհետանայ, եւ զօրութեան ներքեւ ուրիշ բան չմնար բայց եթէ արդարութեան զգացումը»։ Արդարեւ կրնայ ըսուիլ թէ նուաճեալ ազգի մ'իրաւունքն այս առիթան պաշտպանուած չէր տիրող ազգի մը վեհապետին կողմանէ։

ԱՆԳԼԻԱ

Պ. Կլէտսթընի էտինպուրգի համալսարանին վրայ ունեցած ուսչութեան պաշտօնը լրանալուն առթիւ, նոյն համալսարանին մէջ երկար ճառ մը խօսեցաւ հին Ցունասատանի քաղաքակրթութեան աչխարհիս նախախնամական կարգին մէջ կատարած պաշտօնին վրայ։ Անգլիոյ ելումոյց պաշտօնեայն այս անգամ քաղաքականութիւնը թողլով փիլիսոփայութեան բարձրագոյն ասպարէզները սլացաւ, իրեն նիւթ առնելով թէ ինչպէս հելլենական քաղաքակրթութիւնը քրիստոնէութեան նախաչաւէղն եղաւ։ Մարդկային ազգին Նոյի ցեղին վերոյին յառաջանալը ցոյց տալով, Պ. Կլեատսընկը նկատէ թէ նախկին գաղթականներն իրենց հետ տարին նախնական կրօնից աւանդութիւնները, որոց կարդէն էր նաեւ մարդոց փրկութեան գաղափարը, զոր յոյները կատարելութեան հասուցին՝ մարդուս վսեմութիւնն ու մեծութիւնը հաչակելով, բնական գեղեցկութեան զգացումը մուրցանելով, եւ ընկերութեան մէջ գեղեցիկ սեռին ունեցած ուղիղ դիրքը պաշտպանելով։ Թէ որ այս գաղափարներն հրէից մէջ ալ ըլլային, աստուածային միութեան գաղափարը վտանգի մէջ պիտի իյնար, բայց երբ որ քրիստոնէական կրօնքը յայտնուելով զաչխարհն իրեն դարձընել սկսաւ, այն առնչութեան հանճարն ալ քրիստոնէութեան մէջ խառնուելով, նոր եւ առաւել պայծառ քաղաքակրթութիւն մը յառաջ բերաւ։ Ահա այս է Պ. Կլէտսթընի խօսած ճառին խմբագիրը։

— Կլատկովի քաղաքապետն ալ իրեն կոչունք մը տալով, Պ. Կլեատսթընն այս առթիւ խօսած ճառին մէջ ալ գեղեցիկ նկարագիր մը տուաւ այս կէս դարուս մէջ Անգլիոյ ըրած նիւթական եւ բարոյական հրաչակայաքայլ յառաջդիմութեան։ Պ. Կլեատսթընմամբոյ վրայ ալ խօսելով ըսաւ. «Արդի քաղաքակրթութեան կատարած իրական յառաջդիմութիւններէն մէկն ալ հասարակաց գործերուն վրայ պարբերական կերպով ամենն կարգի մարդոց պրաւոյ լուրերն են։ Մարդկային ազգին պատմութեանը մէջ լրագրիները գեռ երեկուան բաներն են, եւ անոնց սկսելէն չատ եռեւ ալ տակաւին խիստ քիչ տարածուած էին։ Բայց երթալով կարդ ծաւալեցան, հարուստին զարդարանքը, միջակ կարգերուն ալ վայելչութիւն եղան, եւ հիմայ չարունակ իրենց օգտակարութեան պարունակն ընդարձակելով հասարակութեան իւրաքանչիւր անդամոց դիւրամատչելի սատարուած դարձան։ Երբէք ասկէ աւելի օգտաւէտ փոփոխութիւն մ' եկած չէր, երբէք ուրիշ միջոց մը հասարակութեան այչափ քաղաքական կրթութիւն հաղորդած չէր, հանդերձ ընդհանուր տեղեկութեամբք, եւ այսչափ զօրացուցած չէր մեր երկրին օրէնքներն՝ ամեն մարդոց սրտին մէջ գոհունակութեան, անքակտելի փութեան եւ փափաքարձ բարեացակամութեան զգացումներ յարուցանելով։»

— Հասարակաց խորհրդարանին անդամներէն Պ. Պերքէլի ճառ մը խօսեցաւ Պրիսը քաղաքին մէջ, որով Թամզ լրագրին հակառութիւնները ցոյց տալ ուզելով, անկէ այլ եւ այլ յօդուածներ կարդաց թէ ինչպէս 1830ին յիշեալ թերթը լորտ Բալմէրըսթընի դէմ կը գրէր եւ 1865ին անոր վերայ գովասանք կը խօսի Թամզ լրագրին դէմ եղած այս յարձակման պատասխանելով, չուրանար իր այն ատեն լորտ Բալմերսթընի դէմ եւ հիմա ալ'ի նպաստ գրելը։ բայց կըսէ, «մարդ մը որ իր ականջներն ու միտքը զոցէ ընդդէմ բանավարութեան, ինքզինքը մէկ կուսակցութեան մը կը նուիրէ կամ չարունակ մէկ խելքի մը կը ծառայէ։ Հանդէս մը կամ օրագիր մ'ալ որ միայն այս կամ այն քաղաքական գաղափարներն յառաջ տանելու կամ կուսակցութեան մը գործիք ըլլալու համար հաստատուած է, զոհ կըլլայ մէկ գաղափար մը ձեռք առնելով, զայն որ եւ իցէ կերպով պաչպանելով եւ ամենուն հրաւէր կարդալով թէ արդեօք կրնան նոյն իսկ ամբողջ դարու մը մէջ իր գրածներէն բառ մ'անդամ գտնել որ իր գաղափարին հակառակ դայ։ Բայց աչխարհ քիչ արժէք կընծայէ այսպիսի ծառայական հաստատամտութեան մը։ Այն քաղաքագէտը որ երբէք մեծ կամ փոքր պարագայի մը մէջ իր կուսակցութեան զէմ քուէ չտար, այն օրագիրը՝ որ չարունակ ամեն մարդու իր կողմէն կը փնտրէ եւ իրեն ըսածները միայն իմաստութիւն ու ճշմարտութիւն կը համարի, կրնան իրենց արժէքը եւ երբեմն վարձքն ալ ունենալ։ Բայց իրենց կարծիքը երբէք չկրնար բանաւոր էակի մը վայ ազդեցութիւն ունենալ, քանզի քաղաքական ազդեցութեան գոյութիւնն անկողմնակալ եւ անկախ դատողութիւն մը կազմելու վրայ կը կայանայ։ Մանաւանդ օրագիր մը երբէք հասարակաց կարծեաց առաջնորդ չկրնար ըլլալ եթէ որու վրայ եւ ինչ բանի վրայ խօսելիքը գիտցուելով՝ կարելի ըլլայ գուշակել թէ ինչ պիտի խօսի։»

ՌՈՒՍԻԱ

Արդէն ծանուցած ենք Ռուսիոյ մէջ լրագրական նոր օրէնքի մը հաստատուիլը որ Գաղղիոյ այժմեան օրինաց կը նմանի, այսինքն ազդարարութեանց գրութիւնը կընդունի։ Ասիկա թէ եւ մասնոյ ազատութիւն չի տար ըսուիլ, բայց կերպով մը գրաքննութիւնը (ամսիւր) վերցընելու համար առաջին քայլ մ'է։ Եւրոպական լրագրաց մէջ կը կարդանք թէ հայ ուսումնականներն այս նոր օրէնքէն օգուտ քաղելով «Նոր Հայաստան» անուամբ օրագիր մը հիմներ են, բայց իրենց այս ձեռնարկը ռուսական օրագրաց հաճելի չթուիր, եւ ահա Պրուքսելի Նոր լրագրին՝ որ ռուսաց քաղաքականութեան գործիքն է, հետեւեալ առղերը կը հրատարակէ, զորս տարակոյս չունինք թէ ամեն հայ ցաւելով պիտի կարդայ։

«Հայ ազգը, կըսէ Նոր, ազգ չէ։ ուր է իր երկիրը, ուր է իր պատմութիւնը, ուր է իր նախաստամնութիւնը։ Արեւելեան չատ մը ցեղերու նման, հայերն ալ վայրկեան մը զօրութեան եւ տարածութեան սոսկմանի մը բարձրացան, եւ յետոյ դարձեալ ոչնչութեան մէջ ինկած են։ Այսօր հայերը ցրուեալ կը տեսնուին երկրագնդոյս քանի մը տեղերը առանց աւանդութեան եւ առանց երկրի, իրենց միակ բարիք ունենալով առանձին լեզու մը։

«Թող խաղաղութեամբ իրենց լեզուն զարգացընելու աչխատին։ (Ռուսիոյ) կառավարութիւնը զայն չարգելար։ բայց ուզել որ ռուսական կառավարութիւնն ալ պարտք մը տեսէ իրենց հետ այսպիսի զարգացման մը գործակցելու, ասիկա կառավարութիւն իր ազգային չաւէն եւ այն սրբազան պարտաւորութիւնէն խոտորեցընել է, որք զինքը ռուսական ազգայնութեան հետ կը կապեն, եւ որուն վրայ միայն սէքաք է զբաղի քաղաքականապէս։

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Մինչդեռ Տաճկաստանի Հայքս մեր ներքին բարեկարգութիւններովը զբաղած, Օսմանեան բարեխնամ կառավարութեան շնորհիւ հաստատեալ Սահմանադրութիւնն'ի գործ դնելու փորձերը կընէինք, որուն դէմ եղած դժուարութեանց յաղթելու համար մեր բոլոր զօրութեան պէտք ունինք, ամենայն հայոց ընդհանրական Կաթուղիկոսին անակնկալ վախճանն ալ ոչինչ նըուազ կարեւոր և դժուարանձիան խնդիր մը բացաւ. առջեւնիս, որուն լուծումը բնականաբար մեծ ազդեցութիւն ունի մեր Ազգին կրօնական և բարոյական վիճակին վրայ։

Արդէն մեր արդոյ ընթերցողը գիտէն որ հանգուցեալ Ս. Կաթուղիկոսին կենդանութեան ատեն Ս Էջմիածնէն առնուած լուրերը գոհացուցիչ չէին, և Ս. Կաթուղիկոսին ու Ս. Սինոդին մէջ ծագած դժուարութեանց առթիւ ուսատասանցի հայ պաշտօնատարի մը ձեռամբ Լուսաւորչական եկեղեցւոյ գլխոյն դրուած յանդիմանական նամակն ալ այս էջերուն մէջ հրատարակած, և նոյն առթիւ Սահմանք Էջմիածնեայց եկեղեցւոյ'ի Ռուսիա բնակուած կանոնադրին զօրութեամբ Ռուսիոյ մէջ Լուսաւորչական եկեղեցւոյն իրաւանց բռնաբարիլը ցոյց տուած ենք։ Հետեւարար արդէն հասարակաց ուշադրութիւնը դարձած էր Էջմիածնի Քրիստոնէութեան օրրանն եղող Ս. Լուսաւորչի Աթոռին վրայ, ուր դարաւոր ատանապանաց ներքեւ հեծող և հիմա հպիւ շունչ առնուլ սկսող ազգի մ'ամենավսեմ շահերը վտանգի մէջ մնացած էին։

Բայց մեք որչափ ալ որ այս վտանգին դէմ'ի հետ ասանել զգուշացընել կուզէինք Ազգը, տեսարանին ներկայութեամբ իւայ վճռակին վրայ ակնատես դրիչ մը պէտք էր որ խնդիրն իր ամենայն պարագայիւք հայ հասարակութեան առաջը ներկայացնէր։ Մեր արդոյ և ուսումնական բարեկամ Գ. Մարկոս Աղաբեգեան՝ այս ջանքն իր վրայ առնելով՝ ռուսական Հայաստանի մէջ իր վերամեայ բնակութեամբ ստացած տեղեկութեանց արդասիքը Ս. Պատրիարքին ուղղեալ մանաւոր Տեղեկագրով մը հրատարակելէ եռաւ, հիմա ալ ուրիշ տետրակաւ մը 1836 ին Ռուսաց կառավարութեան կողմանէ Լուսաւորչական Եկեղեցւոյ սրուած Սահմանադրութիւնը քննադատութեան կառնու։ Գ. Աղաբեգեանի այս երկու գրուածներն ալ խորին ուշադրութեան արժանի կարեւոր իրողութիւններ կը յայտնեն, զորս հարկ կը համարինք'ի քնին առնուլ հանուստիւ։

Ռուսիա՝ իր գարուկէսուան աշխարհակալութեան ընթացքին մէջ զարմանալի օրինակ մը կընծայէ հաստատամտութեան, խորագիտութեան և անդրդուելի փառասիրութեան, որովք իր նպատակներն յառաջ կը տանի։ Հիւսիսային կլիմայի մը մէջ հաստատուած ըլլալով ռուսերը շարունակ բնական դժուարութեանց դէմ մարտնչելու վարժուած և կոյր կրօնամոլութեան մը մէջ մեծցած ժողովուրդ մ'են։ Պետրոս Ա. կայսեր կարգադրիչ հանճարն իր ազգին այս անդործ մընացած զօրութենէն ապագային մէջ օգուտ քաղելու միջոցներն ըմբռնելով, այն հաչակաւոր կոտին ըրաւ, որով իր յաջորդաց կը սրատուիլ՝ կրօնքն իրենց գործիք առնելով Արեւելից մէջ Ռուսիոյ իշխանութիւնը տարածել։ Սոյդ է որ այն կատակը սուտ հանողներ կան, բայց ինչ որ ալ ըլլայ, Պետրոսի յաջորդներն իրենց աշխարհակալութեան նպատակներն յառաջ տարին, և առենք հիւսիսին սառնամանեաց մէջ պարփակեալ Ռուսիա, հիմայ իր սահմանագրութիւններն արեւմտից կողմէն մինչեւ Գերմանիոյ ծոցը, արեւելքէն մինչեւ Ճինաստան, և հարաւէն մինչեւ Սեւ ծովուն արդաւանդաստող եզերքը տարածած է։ Ռուսիա իրապէս իր զօրութեան գէնիթը հասած էր Նիկողայոս կայսեր օրով։ վասն զի իր եղբայրը, Մեղէքսանդր Ա., Եւրոպոյ փրկարարն համարուելով Ա. Նարոլէոնի դէմ, Ալեքսանդրի դաշնագրութեանէն եռաւ Ռուսիոյ դիւրին և ընդարձակ ասպարէզ մը բացուեր էր Արեւելից մէջ։ Մաուերս Փարիզ հրատարակեալ գրուած մը ցոյց կուտայ թէ ինչպէս Ա. Նարոլէոն՝ Պարսան զօրապետը Պարսկաստան գեսան զրկելով Հայէին կառավարութեան օգնութիւն կը խոստանար Ռուսիոյ դէմ եւելնելու համար, և թէ ինչպէ՛ս Ռուսիա իր ձիրանոյ մէջ խղդել կարտաղնար այս հին բայց ակարացեալ տերութիւնը։ Այս ուսանելիքը Նիկողայոս կայսրն'ի գլուխ հանեց, և իր զօրքերը Կովկասէն ազդին անցնելով ամբողջ Պարսանն ու Հայաստանի մէկ մասը Պարսից ձեռքէն կորզեցին։ Ազբարիք թագաւորութեան սուեր մը ունէին, զոր կամովին Ռուսաց ձեռքը յանձնեցին։ Իսկ Հայք՝ այն ժամանակ այլակրօնից բռնութեան ներքեւ ճնշուած ըլլալով, մեծ երջանկութիւն համարեցան քրիստոնեայ տերութեան մը պաշտպանութիւնը վայելել, ուստի ոչ միայն գունդագունդ Ռուսաց բանակներուն մէջ զինուորեցան պատերազմին առեն, այլ և հաշտութենէն եռաւ իրենց բնակարանները թողլով բազմութեամբ Ռուսաց տրուած երկիրները գաղթեցին, ուր, ինչպէս խոստումներ եղած էին, կամ և մեզ պիտի բղխէր իրենց համար։

Սակայն երբ Ռուսերն իրենց իշխանութիւնը կը հաստատեն, Ներսէս աշտարակեցի Եպիսկոպոսը՝ որ հայոց շարժման առաջնորդ եղած էր, իրենց խոստումները կը մեղեցնէ, և այս առթիւ Բեռերոպոլի կանչուելով՝ Պետարատոյ առաջնորդ կանուանի, ուր տան և չորս տարի արգիլեալ կը կենայ իրրև յանցաւոր։ Մինչև որ Ազգին հանձնարարութիւնը կուգայ զինքն անկէց կաթողիկոսական աթոռը կը բարձրացընէ։ Ասոնք պատմական անուան դէպքեր են, որք ցոյց կուտան թէ հայերը ո՛րչափ սիրով կրեցին այն զոհողութիւնները զորս քրիստոնեայ տերութեան մը խոստմանց հաւատալով յանձն առած էին։

Բայց ի՞նչ ընդունեցին այնչափ զոհողութեանց փոխարէն։ Յաւալի պատարանք, որուն ենթարկեալ են գրժբարդաբար չրեթէ ամեն տարիները, երբոր իրենցմէ անսահման կերպով զօրաւոր մէկու մը խոստմանց վրայ կը դնեն իրենց յոյսը։ Ռուսիա պարգև մը առաւ իրենց, բայց ուրիշ տեսակ։ սահմանադրութիւն մը հաստատեց, որով ուրիշ տերութեանց հպատակող Լուսաւորչական Հայոց եկեղեցին ալ կերպով մը Ռուսական կառավարութենէն կախում կունենայ։ Կրնայ ըլլալ որ Պ. Աղաբեգեան ինչ ինչ պարագայից մէջ քիչ մը չափազանցութեամբ խօսած ըլլայ, կամ իր հայրենասիրական եռանդը զինքը պէտք եղածէն աւելի յառաջ մղէ, բայց իր գրուածին մէջ պատմական ճշմարտութիւններ կան որք անուրանալի են, և Ռուսաց տերութեան 1836 ին շնորհած Սահմանադրութենէն իր հանած հետեւութիւններն արդէն ազգայնոյ շատերուն աչքին զարիած են։

Մեր սկզբունքները չեն ներեր միահեծան ինքնիշխանութեան պաշտպան կենալ, չեն ներեր Կաթողիկոսին ձեռքն անսահման իշխանութիւն մը տալ։ բայց Լուսաւորչական եկեղեցւոյ գլխոյն իշխանութիւնը պէտք է որ եկեղեցւոյն իրաւունքովը չափաւորեալ ըլլայ, և ոչ ուրիշ միջոցով։ Ռուսիոյ տուած սահմանադրութիւնը Կաթողիկոսին իրաւասութիւնը Սինոդի մը ձեռքը կը չափաւորէ, որն որ մեր պատմութեան մէջ չկայ և եկեղեցիին ընդունուած չէ։ Սինոդը կրնար մեծ ծառայութիւններ մատուցանել՝ եթէ իր կազմութիւնն ազգային իրաւանց վրայ հիմնեալ ըլլար, մինչդեռ հիմայ Կաթողիկոսին հետ մէկտեղ Ռուսաց կառավարութեան ձեռքը գործիք մ'ըլլալու դիտմամբ միայն կազմուած է։ Այս դիտումն յայտ յանդիման կերեւի Սահմանադրութեան ԻԵ և ԼԷ յօդուածներուն մէջ, որովք Կաթողիկոսին ու Սինոդին արտօնութիւն կը տրուի հաւատոյ գաւանութեանց և վարդապետութեանց, ատուածային պաշտամանց, եկեղեցական տարարոդութեանց և տօնից նման գործերու մէջ «աւարտարար վճռելոյ» և «վճռարար որոշելոյ»։ Այսպիսի լայնօր իշխանութիւն մը տիեզերական ժողովներն անգամ հազիւ ունեցած են, և խորագէտ Ռուսիա, որ Հայոց եկեղեցւոյ կալուածոց վրայ Կաթողիկոսին ու Սինոդին ատուերական իշխանութիւն մը տալով, անոնց եկամուտները փխանակ ազգային յառաջդիմութեան նպատակ հաստատութեանց գործածելու տալու կայսերական պանքաներուն մէջ կը պահէ, հոգեւորական խնդիրներու մէջ բացարձակ իշխանութիւն կուտայ իրենց, ոպէս զի եկեղեցականաց փառասիրութեան շնորհիւ միջոց ունենայ Լուսաւորչական եկեղեցին ռուսական հետ միացընելու։ Բարեբաղդաբար Ռուսիոյ գիտուններն ոչինչ եղան Ներսէսներու և Մատթէոսներու առեն։ իսկ եթէ ապագային մէջ իր նպատակաց ծառայող Կաթողիկոս մը գտնուի, վստահ ենք որ հայերն երբէք չպիտի հաւանին անոր։

Ահա այս է Հայոց եկեղեցւոյն իրաւունքն'ի հիմանց խախտող գլխաւոր կէտը։ հաւատոյ խնդրոց մէջ Կաթուղիկոսին ու Սինոդին ձեռքը լրիւատար իշխանութիւն տալ, որուն երկրորդական կէտեր ալ նեցուկ տրուած են, այն է կաթուղիկոսի ընտրութեան մէջ Ազգին մասնակցութիւնը տկարացընել Սինոդին և Էջմիածնի միաբանից 15 քուէ տալով, և Ռուսիոյ ազգայնոյ 12, քուէարկութիւնը երկու անձանց վրայ ընելով և ընտրութիւնը կայսեր միայն թողով, որով Ազգը չէ թէ Կաթողիկոս, այլ կաթողիկոսացուներ միայն ընտրած կըլլայ։

Հայոց եկեղեցին չէր կրնար այս պայմաններն ընդունիլ, ուստի և ինչպէս յայտնի է, Հնդկաստանի հայք արդէն բողոքած են առնոյ դէմ։ Օրէնք մը չկրնար արդարութեան վրայ հիմնուած ըլլալ՝ երբոր օրինաց դատողութեան և իրաւունքին դէմ գայ։ Ռուսիոյ մէջ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կանոնադրութեան ինչպէս հաստատուելուն պատմութիւնը բաւական է անոր հոգին և հիմնական արժէքը ցոյց տալու։ Կանոնադրութիւնը պատրաստողներն ու յօրինողներն ազգին երեսփոխանները չէին, այլ Ռուսիոյ արքունականները, և այս իրողութիւնը միայն բաւական է որ Ազգը զայն մերժէ։ Տկար միտ Յովհաննէս կաթուղիկոսի մը կամքը, որ անոր դեմ բողոքած և յետոյ ընդունած է, չկրնար

բոլոր Եղբն կամքը՝ համարուիլ։ Ուստի տեսութիւն ալ այս ուժգնութեան վերահասու ըլլալով, Ներսէս կաթուղիկոսի գահակալութեան առթիւ կանոնագրութիւնը վերաքննելու պէտքը ճանչեր է, թէպէտ դարձեալ Եղբն իրաւունքն անտես ըլլալուն համար հանգուցեալ Ներսէս կաթուղիկոսն իրեն ներկայացած առաջարկութեան ուշադրութիւն չէ նուիրեր։ Մասթէոս կաթուղիկոսն ալ 1863 ին յիշեալ կանոնագրութիւնը փոփոխելու փորձ փորձած կերևի, բայց Ուսաց տերութիւնը լռութեամբ պատասխաններ է տուր առաջարկութեանը։

Գ. Եղբեկեան, Մասթէոս կաթուղիկոսին կոչմանէ Ուսիոյ տերութեան առաջարկեալ կանոնն ալ կը հրատարակէ, զոր ընթերցողք իր տեղակին վերջը կրնան գտնել, և որն որ իրրև առաջարկութիւն կրնայ ծառայել ազգային ընդհանուր ժողովոյ, որպէս զի զոյն քննութեան ներքև ձգելով նոր կանոն մը խմբագրէ։

Եղբ՝ խնդիրն այս վիճակին մէջ ըլլալով, նոր կաթուղիկոսի ընտրութիւնը նոր պատեհութիւն մը կընծայէ մեզ ազգային եկեղեցւոյ իրաւունքը տեղը բերելու։ Մասիս նուիրական պարտաւորութիւն մը կը համարի ասոր վրայ Տաճկաստանի բոլոր ազգայնոց և մանաւանդ ազգային երեսփոխանաց ուշադրութիւնը հրաւիրելու։ Ինչպէս ուրիշ անգամ ալ ըսած ենք, թէ որ իրաւունքը ոչինչ բան մ'ըլլար, անոր համար այնչափ արիւններ չէին թափուեր։ Կաթուղիկոսական աթոռ թեթև բան մը չէ, վասն զի հոն է մեր Եկեղեցւոյն և Ազգութեան վառարանը, և որուն պահպանութեանը վրայ բոլոր Լուսաւորչական եկեղեցւոյ գաւառները, անհերքելի իրաւունք ունին։ Ուրեմն պէտք է որ ամեն տեղի ազգայինք իրենց այս իրաւանց պաշտպան կանգնին։

Բայց որովհետև Եղբն մեծագոյն մասը Տաճկաստան կը բնակի, իրաւանց մեծագոյն մասն ալ Տաճկաստանի հայոց կը վերաբերի։ Փոքր Օսմանեան բարեխնամ կառավարութեան, Տաճկաստանի հայերը լեռվին կը վայելեն իրենց կրնտական և քաղաքային իրաւունքը, Պահմանադրութիւն մ'ունին ուրով իրենց ազգային և եկեղեցական գործերն ազատօրէն կրնան անօրինել, և կառավարութիւնը ոչ միայն իրենց յառաջիմական շարժումները չարգելուր, այլ և կը քաջալերէ։ Արևելեան քրիստոնէից իրաւունքը պաշտպանել ձեւացնող Ռուսիա դեռ շատ հեռու է այս մասին Օսմանեան կառավարութեան հասնելէ, որուն մեր ազգին վրայ ունեցած անբաւ երախտեաց՝ սրտով անձնուիրութեամբ և հաւատարմութեամբ կրնանք միայն պատասխանել, վասն զի անհնար է գործքով հատուցանել։ Այն է մեր ազգին և եկեղեցւոյն իրաւանց միակ պաշտպանն ու հոգ տեսնողը, և անոր միայն կրնանք ապաւինել։ Ուստի, ըստ մեզ, հարկ է որ ազգային երեսփոխանութիւնն այս խնդրին ուշադրութեան առնու, և Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Ռուսիոյ մէջ ինչ վիճակի ենթարկուած ըլլալը քննելով, անոնց դարմանը մատուցանելու համար կանոնագրութիւն մը պատրաստէ, և կայսերական կառավարութեան ներկայացնէ ազաչելով որ իր միջնորդութեամբը ռուսական կառավարութեան ալ ընդունելի տալու համար։ Ընտարբակոյս ենք որ այսպիսի բարձր միջնորդութեան մը շնորհիւ Ռուսիոյ արդի վեհափառ Կայսեր խորախորհուրդ հանճարն ալ կ'ուզայ հայոց գանգատներուն արդարութիւնը, և մեր Եկեղեցւոյն բարգաւաքեան իրաւունքն յարգելու միակ մտիթարութիւնը չզլանար մեզ։

Երէկ Ռազմական ժողովը Ղալաթիոյ խորհրդարանը գումարուելով քանի մ'ազգային ամենակարևոր և ընդհանրական գործոց վրայ խորհեցաւ, որոց մէկին ալ կաթողիկոսութեանց խնդիրն էր։

Այս և ուրիշ խնդրոց վրայ մանրամասնաբար քննութիւն ընելու և ուղղութիւնը դիւրացնելու համար Ռազմական ժողովն իր մէջէն վեց անդամ բաղկացեալ յանձնաժողով մը կազմեց, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ամեն երեքշաբթի օրերը գումարուելով Ռազմական ժողովոյ իրաւասութեան վերաբերեալ խնդիրներն ու գործերը քննել, պարզել և տեղեկագրով մը ժողովին որոշմանը ներկայացնել։

Արևելեան ժողովն ալ իր մէջէն յատուկ յանձնաժողով մը կազմեց, որ չորեքշաբթի օրերը Ռազմական ժողովոյ հետ միանալով Ս. Էջմի ծին, Սաղ և Եղիշամարգ Կաթուղիկոսութեանց ինդիրներուն պիտի զբաղին։

Ռազմական ժողովը նաև իր երեկուան նստին մէջ Տնտեսական խորհրդոյ նոր անդամներ ընտրեց, որք են՝

Երեզիկ էֆէնտի Նէվզուլեան
Յովհաննէս էֆէնտի Աղայէկեան
Յակոբ էֆէնտի Ռարագաշեան
Սոփան էֆէնտի Գէնտի
Յովհաննէս էֆէնտի Փափազեան Էմիրնէլի
Տիգրան էֆէնտի Տալուտեան
Թոմաս էֆէնտի Ղայեան։

Թէքիրտաղէն գրուած նամակին մէջ հետևեալը կը կարդանք։

«Ռազաքիս երկու թաղի թաղխորհուրդք միահաւան հաճութեամբ խնդրագիր մը ուղղեցին առ բարձր ատեան Եղբային ուղղափորհուրդ վարչութեան, որպէս զի ժամ առաջ ըստ անհմանագրութիւն մեր քաղաքի Եւրոպիսական ժողովոյն հրահանգն ալ պատրաստելով 'ի քաղաքս յուզարկելու շնորհքն ընէ, քանի որ մեր Ս. Ա. ռաջնորդը դեռ իր վիճակներուն այցելութեան չէ եկած, ուրիշ հաղիւ թէ 7-8 ամիսէն կրնայ քաղաքս վերադառնալ։ Տոր Աստուած, որ պատահելի ժողովականք մեր ներկայ խնդրանոյ լսելիական չդանուելու բարեհաճելով, Ուսումնոյ տարնակ խեղճ ազգայնոցս թըշուառ կայութեան հն ացեալ վերքը բուժէին, որուն այսպէս անխնամ ուն դարման թողուելը կը սոսկամ ըսել թէ կրնայ օր մը գերեզման դուժել։»

. . . խմբագիր Մասիս պատուական լրագրոյ՝

Եթէ ամեն ազգայ բարգաւաճանոյ սկզբնաղբիւրը մտաւորական կրթութիւնն է, եթէ Ազգի մը յառաջադիմութեան անհրաժեշտ կարևոր բանը ուսմանց և գիտութեանց նոյն Ազգին մէջ ընդհանրանալն է, եթէ Ազգի մի զաւակները այնպիսի գործարանաներ են ուր նոյն Ազգին համար կը ծնանին ապառնի բարեկիրթ քաղաքացիներ, յօժարամիտ և անձնուէր պաշտօնեաներ, եւայլն եւայլն, եւ ի մասնաւորի խօսելով՝ եթէ մեր առաջադիմ Ազգը զաւակներով միայն պիտի կընայ իր վիճակը բարւոքել եւ յառաջադիմութեան ու լուսաւորութեան պղտապային մէջ քաղաքականացեալ ազգաց հետեւիլ, անտարակոյս ազգասէր հայուն համար անկէ աւելի մեծ ուրախութեան առիթ եւ առարկայ չկրնար ըլլալ, երբ կը տեսնայ ուրեք ուրեք յառաջադէմ եւ կանոնաւոր հայ վարժարաններ։

. . . խմբագիր, այսպիսի ուրախութիւն մ'ունեցայ այս օրերս նուաստս ալ երբ ազգային կեդրոնական վարչութենէն ինձի յանձնուած պաշտօնին կատարմանը համար Կ. Պոլսէն Կարին երթալով Տրապիզոն հասայ, եւ արտաքին եւ իրական սեռի վարժարանաց այցելութեան դնացի. այո, չափազանց ուրախացայ երբ վարժարաններն ըստ ամենայնի յառաջադէմ ընթացքի եւ բարեկարգութեան մէջ տեսայ, եւ աշակերտները մեծապէս յառաջացած թէ հայկաբանութեան եւ թէ ուրիշ ուսմանց մէջ։ Տրապիզոնի գործոյն յառաջադիմութեան համբաւը լսած էի, եւ նոյնը անձամբ տեսնելով հրատարակելու բարեբաղդութիւնն ունեցայ։ Հաստատ համար ուրախ եմ չատ։

Արդարեւ մեծութիւնէ Ազգերնուս այսպիսի ոգեցուցիչ վիճակի մէջ դտնուող գործոյները, բայց երանի թէ տասնկներուն թիւը աւելնէն դերծ ալ ունենային։ Մեծայոյս եմ որ եթէ Տրապիզոնի Լուսաւորչեան վարժարանը ներկայ բարեկարգութեան մէջ շարունակուելու ըլլայ, քիչ միջոցէն Ազգին վարժապետաց բաւական աշակերտք պիտի ընծայէ։

Մինչդեռ Տրապիզոնէն աւելի ձեռնտու եւ աւելի բազմամարդ քաղաքաց մէջ միայն արտ. ազգայց կանոնաւոր վարժարան մի չգտնուելը, Տրապիզոնի մէջ երկու սեռին ալ այսպիսի բարեկարգ վարժարաններ գտնելին կրնայ ուրացուիլ՝ որ նոյն Վիճակին բարեխնամ Առաջնորդ Գեր. Տ. Մեսրոպը Սերբազան արքեպիսկոպոս Հօր ուսումնասիրական անխոնջ Ջանքին արդիւնքն է։

Ուստի . . . խմբագիր, իրրև ազգային անհատ կը փափաքիմ ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ իմ խորին շնորհակալութիւնս նուիրել Գեր. Տ. Մեսրոպը սերբազան Հօր՝ որ իր վիճակին գպրոցաց զարգացմանը համար այսչափ կը հոգէ եւ կաշխատի, եւ ասով Ազգին երջանկութեան յարգարգ խիստ հազուագիւտ ճարտարապետներէն մէկը կըլլայ։ Անհնար է նամակս վերջացնել առանց իմ խորին ու ակար շնորհակալութիւններս յայտնելու նաեւ նոյն վարժարանին Տնօրէն գաւառաս մեծարգոյ Յ. Ն. Մէզպուրեանէն՝ որ անխոնջ ճգմամբ կը տքնի աշակերտաց յառաջադիմութեան եւ դպրոցին բարեկարգութեան համար։ Ահա այս Առաջնորդին եւ այս դասատուին պէտք է նմանին եւ հետեւին Ազգիս չատ Առաջնորդներն ու դասատուները։

Ընդունեցէք . . . խմբագիր, խորին մեծարանաց հաւատիքը. մնամ եւայլն։

Կարին 1 Նոյ. 1865 Գէորգ Ճաֆէրեան

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստափառ Ինքնակալը մէկ մէկ ակամակուս գեղեցիկ ընչատուփ պարգևեց Էվգաֆի պաշտօնեայ Ա. սեմ. Մէհմետ Բիւշրի փաշային, և Խոզսնի արշաւանքին դարձող Ա. սեմ. Տէրվիշ փաշային և Մեվլեթի էֆէնտիին։

Յիշեալ բարձրատոհման պաշտօնատարները նաև երկու շաբթի օրը պատիւ ունեցան օգոստափառ Ինքնակալին ներկայանալու, որ սիրալիր ընդունելութիւն մ'ընելով՝ Խազան Տաղի և Կեավուր Տաղի նուաճման վրայ Իր բարձր գոհութիւնն յայտնեց անոնց։

—Տրապիզոնի առաջնորդ Գեր. Տ. Մեսրոպ Եպիսկոպոսը՝ որ քանի մ'ազգային և անձնական գործոց կարգադրութեան համար Կ. Պոլիս եկած էր, շաբաթ օրը իւր վիճակը վերադարձաւ։

— Պոլսոյ գաւառին երկրագործութեան և հասարակաց շինութեանց տեսուչ Մեծապատիւ Սմանեան Յակոբ էֆէնտին ալ անցեալ շաբաթ օրը մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ 'ի Կարին։

— Երուսաղէմէն մեզ գրուած նամակ մը քօրեռային գաղթիլը ծանուցանելով, մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ քօրեռային ճարակած ժամանակ ամենապատիւ Տ. Եսայի Ս. Պատրիարքին ձեռք առած հոգն որ և մարմնաւոր խնամարկութեան միջոցներուն, և ուրիշ քանի մը բարեսէր ազգայնոց ալ բուռն մարդասիրական առատաձեռնութեանց վրայ։

Նամակը՝ որ բաւական երկար է, ուշ ձեռքերնիս հասած ըլլալով, հրատարակութիւնը դալ շաբթուան կը մնայ։

—Կեավուր տաղի և Խոզանի արշաւանքէն դարձող Ա. սեմ. Տէրվիշ փաշան, Եփրեմ անուանով հայ վարդապետ մը բռնած Ա. Պոլիս զրկած է, որ անմիջապէս ոստիկանութեան դուռը բանտարկուելէ։

Կը լսենք թէ ազգային Ա. ժողովութիւնն՝ յիշեալ վարդապետը ոստիկանութեան դռնէն հանելու և մինչև դատաստանը լմնցած ժամանակ պատրիարքարանը հանելու համար խնդրագիր ալ ուներ է Բ. Դրան։

— Լէվնթի Հերոլի խօսքին նայելով, Գաղղեոյ կայսեր առաջարկած առաջնորդական դեսպանաժողովը յառաջիկայ յունվարի սկիզբը մայրաքաղաքս պիտի գումարի, և ազգթ որ Ֆօվէլ ճարտար բժիշկն ալ Գաղղեայ կողմանէ որոշուած երեսփոխանին օգնական կարգուեր է։

—Բարձր Ատլի փաշայի վերայ վսեմաշուք Սէլահէտտին պէյը 1867 ին Փարիզի մէջ բացուելիք տիեզերական արուեստահանդէսին Օսմանեան կառավարութեան կողմանէ տեսուչ անուանեցաւ, և արդէն յիշեալ արուեստահանդէսին վերաբերեալ պատրաստութիւններն ալ սկսած են Բաւարական գործոց պաշտօնատան մէջ։

— Մայրաքաղաքիս գաղղիական լրագրութեան մէջ նոր թերթ մ'ալ աւելցաւ այս շաբթու, Լիթուալ Տ' Օրիան (Ատաղ Երևելից) անուամբ, որ ամեն օր պիտի հրատարակի փոքր գիրքով, և քաղաքական, գրականական եւայլ խնդրոց վրայ պիտի խօսի։

—Լէվնթի Հերոլ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Սերվիոյ Միքայէլ իշխանին և Պէլկրատի օսմանեան ամրոցներուն կառավարիչ փաշային մէջ դժտութիւն մը ծագեր է։ Ռանի մը տաճիկ զինուորներ յուզարկաւորութեան հանդէս մը կատարուած տեղն թշնամանք ընելով, Միքայէլ իշխանը պահանջեր է որ դործը քննութեան առնելու և յանցաւորները պատժելու համար խառն յանձնաժողով մը կազմուի։

— Կիրակի օրը Օրթագիւղ Մաքսուտեան ամենապատիւ թագաւորական ոստիկանապետն յուզարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ, որուն ներկայ էր նաև Ս. Պատրիարքը Հայրը։

Հանգուցեալ փիկինն իր հաճեստ և առաքինասէր վարքը, բարեպաշտութեամբն ու ողորմածութեամբը Մաքսուտեան Գերդաստանին զարդն էր։ Շատ ազգասէր և մանաւանդ պէս. Ս. Փրկչի պատասպարեաներն և Օրթագիւղի Կուսանաց դպրոցն իրա. ռատաձեռն նպաստները վայելած են։ Երկար ժամանակէ 'ի վեր Հայոց ազգաբարութեան մը ենթակայ ըլլալով, շատ առաւօտ իւր մահկանացուն կընքեց 'ի հասակի յիսուն ամաց, ամենայնիւ ոգոյ մէջ ձգելով իր բարի յիշատակ զաւակունքն և համայն ազգաս առհմը։

ԻՄԱՍՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽԱՑՏԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կիլիկիա, կամ՝ աւելի ևս ըսենք, հիմա Կիլիկիոյ բերնով խօսող մեր ընդդիմախօսն՝ իր այնչափ մեծախօսութեամբ պաշտպանած թիւր կարծեաց ծուլեի պէս ցնդիլը տեսնելով, իր կրած խորին նուաստութեան մէջ այս անգամ հետևեալ երեսը կը տեսնէ։ «Ինչ «էլինք երևակայեր որ Մասիս նոքին «համարձակի իր խորատակուած զէնքե. «րովը (զարմանալի՝ անապարծութիւն) «ասպարէզ իջնելու, վասն զի Մասիս «չկրցաւ պատասխանել (ենքը և ի՞նչ «պէս) Պ. Ա. ղոյրին երկրորդ դրցն, «վասն զի Մասիս ակնկոր փոխաւ (բայց «և այնպէս Մասիս տակաւին արձա. «նացեալ կը կենայ, և Պ. Ա. ղոյր Ա. «լիկիան վերջապահ ձգելով կծիկը կը «դնէ) վիճաբանութեան ասպարէզէն և «Պ. Ա. ղոյր վեհանձնարար փարուե. «ցաւ (ապրեցաւ Մասիսի դեմ ըրած «յանդուգն թշնամանաց համար) վասն «զի Մասիս ակամայ յետս կոչում ը. «բաւ (անշուշտ Կիլիկիայի և Պ. Ա. ղ. «ղոյրի խելապատակին մէջ) համամը. «տութեան խնդրոյն նկատմամբ, երբ «դիտեց որ դէպքերը համապատաս. «խանեցին (ի՞նչ եղանակաւ) Պ. Ա. ը. «ղոյրի կարծեաց (ա՞յ կարծեաց)։»

Կիլիկիայի յօդուածին հեղինակը մեր առարկութեանց չպատասխաներ, այլ ինքզինքը թշնամանելով ձևացընելով, առիթ կը դտնէ առաւել ևս թշնամանք ընելու, և ինչ որ մեր իրաւունք ունինք իրեն ըսելու, ինքը չամաչելով մեզ կըսէ։

Եթէ Կիլիկիոյ զարուանցանոյ ընդդեղու զինջանեինք, իր դրած յօդուածները ծայրէ 'ի ծայր կրնան ցոյց ընել իր անբաւականութեան ատաճանը, և պատմութեան ու քաղաքական սկզբանց բոլորովին ոգէա ըլլալը, որուն մէկ օրինակն անցեալ շաբթու ցոյց ուած ենք։ Բայց մեզ Կիլիկիոյի հետ վիճաբանած չենք և վիճաբանելու միտք չունինք, վասն զի անոր համար քաղաքական դիտութիւնն ու պատմութիւնը առեղծուածներ են։ անոր համար Երուպայեն օրինակ բերելը «փաստ մուրալ» է։ անոր համար Կատոն և Կատիլինա, Օ. ուիլիերիա և Հոմ մի և նոյն բաներ են, վասն զի մեք Կատիլինա կըսենք՝ ինք Կատոն կը հասկնայ, Օ. ուիլիերիա կըսենք՝ ինք Հոմ կը հասկնայ։ անոր համար Մասիսի փաստերը «կատարութիւն» են և Պ. Ա. ը. ղոյրի հաստատակ տեղեքն անհերքելի առարկութիւն։ վերջապէս, անոր համար առարկութիւն մը զրաւոր փաստերով հերքելը հայհոյութիւն ընել է եղեր։

Կը ցաւիմք քու վրադ խեղճ Կիլիկիա, որ պարզմտութեամբ բանը ուեցար խելքէդ վեր խնդիրներու մէջ, որոց այրուքենն անդամ քեզի համար եգիպտական՝ նշանագիրներ են, և հիմա ալ հարկադրեալ ես Պ. Ա. ղոյրի յետնեալ վերջապահն ըլլալու։ Բու չհասկցած լեզուդ քեզի համար դուռ հիկ է, սինքզքոյ է, անփայել է, ուստի կը յանդգնիս զայնս ատահակի լեզու» և «թշնամանք» կոչելու։ բայց մեզ դիտալով քու խեղճութեանդ վայ, քու բանաձեներդ քեզի ետ դարձնելով միայն բաւական կը համարինք։

Կը ցաւիմք նաև Պ. Ա. ղոյրի վայ որ այս ատիճան նեղն ի յիսալութիւնեն իրեն օգնութեան կը կանչէ, որք իրեն պարտութիւնը ծածկելու համար Մասիս զինքը թշնամանեց կըսեն։ Ոչ էր թշնամանողը։ Մասիս նախ ամենայն քաղաքավարութեամբ պատասխանեց Պ. Ա. ղոյրի, և գոհ եղաւ որ ազգային կարևոր խնդրոյ մը վայ վիճաբանելու կը հրաւիրուի։ Բայց Պ. Ա. ղոյր խմբատակութեան դիմելով Մասիսի ըսածներէն ոչնդակ իմաստներ հանեց, Մասիս յետադէմ է ըսաւ, Մասիս հաւատաքնութեան և մտաքնութեան տեսանեներ հաստատել կուզէ, Մասիս մտասպանութիւն կուզէ, Մասիսի ուսաջարկած ընտրելեաց ցուցակը դիմակ մ'է. ուստի Ռազ. ժողովը Մասիսի ուղղութիւն պէս որոց խնդիրը թեթև բռնեց, և գործը կախ մնաց։ Մասիս ճակատը բաց վիճաբանելու երես չունի, թշուառ հրեի կը նմանի, հայլն հայլն։ վերջապէս ամբաստանութիւն և փաստահամարուութիւն չմնաց կուտեց Մասիսի վրայ։

Բայց Կիլիկիա կը հարցընէ մեզ թէ ի՞նչ հարկ կայ Պ. Ա. ղոյրի սա՛վ ըլլալն խմնալու։ Մենք ալ դիտենք որ հարկ չկայ, ուստի և ոչ երբէք անոր ով ըլլալը հասկնալ ուզեցինք, բայց երբ տեսանք որ Պ. Ա. ղոյր մութին մէջ ծածկուելով մեր վրայ կը յարձակի, Մասիսի առաջարկութիւնը դնմակ մ'է, կրսէ, և բայց ու դոյ ճակատաբ խօսքեր կընէ, ինքը հարիւրդրեց զմեզ ըսելու թէ պէտք էր որ իր բաց ճակատը ցոյց տար։ Ոչ երևելի հեղինակ, ոչ ճշմարտութեան քարոզիչ, ոչ արդարախոհ անձ ինքզինքը կը ծածկէ, և իր դէմ կանգնող յոյսերի առարկուն կը թշնամանէ։ Ասիկա զարտուղութիւն մ'էր, որուն Պ. Ա. ղոյր ինք պատճառ եղաւ, և որուն դէմ բնաւ իրաւունք չունի գանգատելու։ իսկ կարծեաց և սկզբանց նկատմամբ՝ Մասիս իր մինչև հիմա բրած արտայայտութեանց վրայ հաստատուն կեցած է, և պատրաստ է դարձեալ ճակատը բաց Պ. Ա. ղոյրի պատասխանելու։ Մասիս վրատ է իր դատին արդարութեանը վրայ։ որուն յաղթութիւնը վաղ կամ անագան ապահովեալ է։ Ազգային գործոց տարտամ վիճակը և ներկայ ընթացքին անբաւականութիւնը՝ ոչ միայն Մասիսի, այլ և ազգին մէջ գտնուած ամեն մտացի և արդարախոհ անձանց ուշադրութիւնը դրաւած են, և քիչ օրէն նորընտիր Ռազ. ժողովոյ ընթացքնը կատամամբ մեր գաղափարներն ու սկզբունքները լեցրէն այս էջերուն մէջ դարձեալ պիտի բարյատարենք։

Ուրեմն կը վերջացընենք խօսքերնիս՝ Կիլիկիոյի խրատ տալով որ միւսանգամ իր մեծնաբարեն բարձր խնդրոց մէջ նետուելով իր ոգեղութիւնն ինքնին չխայտառակէ, և նորէն իր երեքշաբթի օրուան բանդագուշանոց մէջ չելնոյ, որը իր գաղղութեան տարիճանը ցոյց տալով՝ անուանի Ռուիլով բանտասեղծին մեկ սանին ընթերցողաց միտքը կը ձգեն։

Լրագրոյս 712 թուոյն մէջ 'Սիկոմիդիոյ երեսփոխանական Ընդհ. ժողովին կոչուն Երմանշու փանքին հաշիւները քննելու համար յանձնաժողով մը կազմուելուն և վանքը զրկուելուն վրայ ըրած մեկ դիտողութիւնիս՝ 'Սիկոմիդացի երեսփոխանի մը տարիթ տուեր է թշնամանալը նամակ մը մեզի դէմ հրատարակելու Պ. ալ ազգայ Հովսեփի միջոցաւ։ Այն նամակին վրայ մեր խօսելիքը գալ շաբթուան թաղով, առայժմ արժան կը համարինք հրատարակել հեռեալ նամակը, որ Երմանշու վանուց միաբան և այժմ Զմիւռնիոյ առաջնորդական փոխանորդ Երժանապատիւ Գէորգ վարդապետը գրած է Իզմիրէն։

Այս նամակը կարդացող ամեն բարեսէր և ողջամիտ անձինք պիտի տեսնեն թէ 'Սիկոմիդիոյ առաջնորդութեան և Երմանշու վանահայրութեան մէկ մէկ քաժանումը օրչափ հարկաւոր է նոյն վանուց բարոյական և ուսումնական դարդացմանը, և թէ օրչափ մեծ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել Ազգին այն վանքը՝ եթէ 'Սիկոմիդիոյ վիճակայնոց ՁեռաՀարար ազգասիրութիւնն ալ ատատ մնալով, իր ներքին բարեկարգութեանը միայն հոգող և ազգին պատասխանատու վանահօր մը կառավարութեանը յանձնուի։

«Ընդ մեծարգոյ ոսկերիչ Ռրխատուր ազգ. ազգասեան 'ի Կոստանդնուպոլիս։

Ազգասէր ազգ.

Ժամանակ պատուական հանդիսին 75 թուոյն միջոցաւ Երմանշու վանաց նկատմամբ հրատարակած նամակդ կարդալով, պարտք սեպեցի մատնաւոր շնորհակալութիւն մատուցանել ձեր ազնուութեան, որ առաջինը եղայք ըստ ինքեան խիստ ծանրակշիռ, բայց ցայսօր այնչափ կարևորութիւն չտրուած իրնդիր մը հրապարակաւ Կեդրոնական Ա. ռաջնորդարանի ուշադրութեան յանձնելու։ որ կարող է ազգին ապագայ մեծագոյն բարեաց հիմնարկութիւն մ'ընել, եթէ հաճի այս օրուընէ իւր մեծագրութիւնը դարձուցանել Թիւրքանիսի ասիական ափանց վրայ։

Շատ տեղեր շատերէն շատ անգամ շատ գանգատներ լսուած է և կլսուի ազգային եկեղեցականութեան ներկայ

վիճակին վրայ, բայց այս դանդատները կը նմանին այն միամիտ երկրագործին՝ որ առանց արաը մշակելու կորդ գեռնի վրայ սերմ ցանելով, առաք և ակայցուն հասկեր չհնձելուն վրայ կը արտնջէ։ Ստուգիւ անհնար է որ ազգերներս չէ գալարի մեզ եկեղեցականաց ներկայ վիճակին վրայ փոքր ամարկութիւն մ'ըած ասենիս։ բայց միթէ իրաւունք չունի՞նք զմեզ մեղադրողներուն ըսելու՝ ի՞նչ էր սերմանածդ որ ի՞նչ պիտի հնձէիր։—և միթէ այս և ասոնց նման իրաւացի գանգատներ քի՞չ լսուած է այնպիսի եկեղեցականներէ, երբ իրենց ազիտութիւնը երեսնուն զարնելով կարմրելով կատիպուին պատասխանել։

Ոչ ոք կուրանայ և ամենայն ոք կը ցաւի այս բաներուն վրայ, բայց խօսելը, վիճելը, արամաբանելը գործել չէ, և ուր որ գործել չկայ, հոն արդիւնք ալ չկայ։ գուցէ բարեմտութեամբ կարծողներ ըլլան որ ժամանակայ յաջողութեամբ գիտական եկեղեցականներ ելլեն ազգերնուս մէջ, որ ըստ մեզ անհին և անստոյգ բաղձանքէ զատ ուրիշ բան չէ, և համոզուած ենք որ եթէ ազգովին գործունեայ և հիմնական ձեռնարկութիւն մը չըլլայ բարեկարգ կղերանոցի մը, ազգային նշանաւոր տարբերութիւն մը պիտի չբերէ մեր ներկայ եկեղեցականութեան նկատմամբ, ուստի՝ եթէ ստուգիւ ազգը կը բաղձայ ընտիր եկեղեցականներու տիրանալ, թէպէտ և ուշ, բայց գոնէ հիմնաւորնէ գործունեայ կեդրոնական հաստատելու պիտի գանգաղի՞։

Կամակարգութեան ոճէն չհեռանալու համար այսչափը բաւական թող ըլլայ առ ժամս։ բայց միշտ հաւատացեք որ եթէ ձեր առաջարկութիւնը գործադրութեան հանդիպի, ազգին ապագային մեծագոյն բարերաց մէկը պիտի ըլլաք այսպիսի անկարեւոր կարծուած ծանրակշիռ խնդիր մը քննելու առաջնութեանդ համար։

Ուրեմն մնացեալներով մեր շնորհակալութիւնը և յարգանքը

Մնամ Աղնուութեանդ։

13 Նոյեմբեր 1863 Ն. Ծ. Դէորդ վարդապետ Կարապետեան Ա.

Առաջնորդարան հայոց Զմիւռնիա Լիբանանցոց։

Հեռաւոր նամակին հրատարակութիւնը մեզնէ խնդրուելով, անկողմնակալութիւնը պարտք կը դնէ մեր վրայ հրատարակել։

. . . խմբագիր։

Ձեր Մասիսի Նոյեմբեր 13 շաբաթ թիւ 715 լրագրոյն մէջ կարդացի Մարիոս Աղաբեգեանի ստորագրութեամբ յօդուած մը որ Մոսկուայի Լազարեանց ճեմարանին մէջ 'ի պատիւ յիսնամեայ Յօբելեան հանդիսին Գ. Մեր Մագիստրոսի խօսած ճառին զանազան մեկնութիւններ տալով կը մեղադրէ և կը բամբասէ զՄագիստրոս։ զարմանալի՛ բան։ Կը կարծէ թէ Ռուսաստան բնակող հայերը բոլորովին կորսուած են Մագիստրոսի պատճառով։ Կերևի որ ինքը Գ. Մարիոս* 6 տարի Երմշոյ վանայ։ և որ առաւելն է վերնասակարէ ընդհանուր ազգին։ Այս յաւալի ճշմարտութիւնը 'ի վաղուց անտի հասկցուած է նոյն իսկ Սիկամիդիայ վիճակին մէջ, փասն զի հոգելոյս աղաւնի Սահակեանս սրբազանին վախճանէն վերջը նոր առաջնորդի ընտրութեան խնդիրը հանդուցեալ Մատթէոս սրբազանին և արդեան Կ. Պոլսոյ Պատրիարքը սրբազանին վրայ յուզուած ատեն։ երբոր խելահաս և փորձառու մէկին կարծիքը կուզուի, այսպէս կը պատասխանէ, «եթէ Մատթէոս սրբազանը գայ, վիճակն ոսկիէ և վանքը պընձէ կը շինէ, իսկ եթէ Պօղոս սրբազանը, վանքն ոսկիէ և վիճակը պընձէ կը շինէ»։ Այս ալեբանական խօսքերուն մէջ ծածուած ճշմարտութիւնը ինչ որ էր այն ատեն, նոյնն է այսօրուան համար, ինչպէս նաև գալու ժամանակներուն համար։

Ուրեմն ընտիր և գիտնական եկեղեցականաց պէտքն զգացող, և ունենալ ցանկացող ամենայն ազգային իրաւունք ունի այս խնդիրը հեռացօտելու, և Կեդրոնական Ս. արչութիւնը պարտական է եկեղեցւոյ մեծ դատակերպը եկեղեցւոյ և ազգին պիտոյիցը օգտակար կերպիւ գործածելու՝ զանիկայ օր յառաջ իւր անունական գրութենէն ազատելով։

Ծովային ազգերը իրենց նաւատորմիղները կը զարդարեն, և ցամաքայինները իրենց բերդերը ահաւոր սպառազինութեամբ կամրացուցեն։ ազգերնիս իրրև կրօնական հասարակութիւն բան մը պիտի չընե՞ տակաւին, և գոնէ կարելիները օր յառաջ ընելու պիտի գանգաղի՞։

Ս. Լազարեանց ճեմարանը, այո՛, տերութեան ձեռքին տակ է, բայց կարծեմ որ Պօլսոյ ճեմարանն ալ որ հիմա տիրոջ դարձած է, եթէ Օսմանեան տերութեան ձեռքին տակ ըլլար, մինչև հիմա իրօք ճեմարան մը կըլլար, և պտուղն ալ կը տեսնէինք։ ուստի ըստ իմ կարծեաց՝ շատ լաւ է եղեր որ Մոսկուայի ճեմարանն ալ Ռուսիոյ տերութեան ձեռքին տակ անցեր է որ չէ կործաներ մինչև յայսօր։

Իսկ Ռուսաստանի հայոց կրօնական և քաղաքական վիճակին վրայ Մեր Մագիստրոսի ըրած խօսքերուն գալով, կը հարցնեմ Գ. Մարկոսի թէ ինք ալ թիֆլիզ եղած ժամանակ ի՞նչ կըսեր։ ինչո՞ւ համար հիմակուան ըսածներուն հակառակը կըսէր և կը քարոզէր իր Կաուսնկին մէջ։ ինչո՞ւ համար եթէ անաչառ ճամարտասխսեր և շողոքորթութենէ կը զզուէր, հիմակուան քարոզածները այն ժամանակ ալ չէր քարոզեր, ըսել է որ ինք ալ տարիներով ազգը խաբեր է Կաուսնկին միջոցաւ։

Մեր մագիստրոսին հետ ես 5 տարի շարունակ ժամանակ անցուցի։ տեսայ զինքը խոհեմ, գիտնական, քաջ հայկաբան և պատուաւոր վարժապետ մը։ կը սիրէին կը պատուէին զինքը ոչ թէ միայն հոգելոյս Սերսէս կաթուղիկոսը որ Թիֆլիզ եղած ժամանակ գըրեթէ միշտ իւր քովը կը պատուէր, այլ և բոլոր Ռուսաստանի ժողովուրդը ինչպէս որ մինչև յայսօր կը սիրեն և կը պատուեն և գիտնականութիւնն ալ կը գովեն։

«Ամբողջ 6 տարի Ռուսիոյ Հայաստանումը լինելով զանազան տեղերման գալով և տեղական Հայոց վիճակին ականատես լինելով և ծանօթութիւն հաւաքելով առաջի Աստուծոյ և մարդկան խոստովանումենք» կըսէ Գ. Մարկոսը։ Այո՛, ման գալիս էր Թիֆլիզի մէջ և շրջակայները, բայց միթէ ասանկով բոլոր Հայաստա՞ն ման եկած եղաւ։

Ինչոսս որ Գ. Մարկոս 6 տարի Թիֆլիզ մնալով Ռուսաստանի կառավարութեան ինչ ըլլալը չէ հասկըցեր։ այլ լոկ իր խօսելիք բաներուն ձօթը ում և էլի մանրիկները աւելցնել սովրեր է, քանի որ ես լինքը լաւ կը ճանաչեմ թէ Իզմիր և թէ Պօլիս ի՛նչ կերպ հայերէն խօսիլը։ հիմա այս ում և էլի մանրիկներով կուզէ զինքը ռուսաստանցի ձևացնել և այսպիսի փափուկ խնդիրներու խառնուիլ։

Մեր Մագիստրոսը իւր գրականութեամբը Ռուսաստան Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մէջ ասպիճանաւորը հայկաբան մը են և հայոց ժողովուրդէն իւր վրայ մեծ համարում և պատիւ ունենալէ զատ Մագիստրոս է ասուածաբանութեան, նշանակիր ազգասական կարգի Ս. Աննայի, Ս. Ղսթանդինի և այլն։ ինքն ըրածն ալ գիտէ գրածն ալ և ըսածն ալ։ Գ. Մարկոսի խելքին կարօտ չէ հանիտալու համար թէ հայերը խեղճ և անարգ են Ռուսաստանի մէջ, ինչպէս կըսէ Գ. Մարկոս։

«Հայ մարդէն Ռուս զաւակ ծըներելը՝ պանծալի ազնուագոյութիւն կը համարի եղեր Մեր Մագիստրոս ըստ Գ. Մարկոսի մեկնութեան։ արդեօք Գ. Մարկոս չտեսներ իւր աչքին առջև հայոցմէ յոյն և այլն զաւակ ծնանիլը Տաճկաստանի մէջ։ Ինչո՞ւ ասանց խօսք չիրնար հասկցնել ու ելեր է Ռուսաստանի տերութեան կարդ և կանոն դընելու։

Կըսէ թէ «Մագիստրոսը ճշմարիտ չէ ուզում խօսիլ վախելով որ պաշտօնէ արձակուի և առատ ոսկիներէ զրկուի։ գոնէ թող ըսէ»։ մենք ալ կը հարցընենք իրեն թէ ինք ալ արդեօք պաշտօնէ արձակուելու և առատ ոսկիներէ զրկուելու երկիւղնե՞ էր որ Թիֆլիզ եղած ժամանակ հիմակուան խօսածներուն հակառակը կը խօսէր։—ուստի ըսելը թէ Մագիստրոսը ճշմարտութիւնը ծածկեր է, անտեղի է, և կարծեմ թէ առանց առաջն ու վերջը մնածելու գրեր է այս խօսքը Մեր Մագիստրոսի պէս վարժապետի մը համար։—

Մեր Մագիստրոսը իւր պատիւը ճանչցող իւր ըսածը և գրածը մնածող գիտնական անձ մը ըլլալը և ոսկի չյարգող ըլլալը արդէն բոլոր ռուսաստանցոց և զինքը ճանչցող տաճկաստանցոց ալ յայտնի է, և գիտեն։ երանի թէ Գ. Մարկոսն ալ անոր չափ անշահասեր ըլլար։ Շատ հաւանական է որ թէ ինքը Գ. Մարկոս Թիֆլիզ եղած ժամանակ Մագիստրոսէն պաշտօն մը ուզելու համար նամակագրութիւն ըրած ըլլայ և անալ և ո՛չ պատասխան գրած ըլլայ։

Ի վերջոյ կը յորդորեմ Գ. Մարկոսը որ իւր շինած հիմնարեայ Կաուսնկին ամսատեսակները և նոր հրատարակած տետրակներն ու յօդուածները առնէ, նստի կարդայ, մնածէ և իրարու հետ բաղդատէ և տես իւր աչքին մէջի գերանը թողով հաղար մոն հեռի գտնուղի մը աչքին մէջ շեղ փնտռելու երթէ։ վասն զի եթէ ինքը գրիչ ունի, ուրիշ աւելի զօրաւոր գրիչ ունեցող կը գտնուի, և այնպիսի մէկը եթէ իրեն դէմ պատասխանելու ըլլայ՝ կրնայ շուարիլ և զղջալ իւր գրածներուն վրայ։

Սահակ Մսերեան Զմիւռնացի։

ԾՕՆՈՒՅՑՈՒՄ

Երամեան վսեմաշուք Կարապետ պէյին Պէյիւք Տերէ ունեցած մշակական պարտէզին անուն Մօսու Տըրթին պատիւ անձին կը համարի ծանուցանել հասարակութեան թէ յիշեալ պարտէզին մէջ յառաջացած զանազան տաւնկերը, պտղատու ծառերը, հաղուագիւտ մնատաղատաւնկները, բազմատեսակ ծաղիկները, հունտերն ուրանջարեղէնները քանի մ' օրէ 'ի օրէ վաճառուիլ սկսած են։ Կ. Պոլիս, Զէյթէաբուրնու, Հատարը անցեալ տարուանէն շատ վար գիներով։

Մօսիս Տըրթին կը յուսայ որ հասարակութեան վստահութեանն արժանի կըլլայ՝ թէ՛ տաւնկերուն ընտրութեամբն և թէ՛ գնոց արժանութեամբ։

Կ. Պոլիս 18/30 Նոյեմ. 1865

Պարզներէն և Անդզիերէն լեզուներուն հմուտ Հայ մը կուզէ թարգմանութիւն կամ վարժապետութիւն ընել, թէ՛ Պոլսոյ մէջ և թէ՛ գուրսերը։

Յիշեալ անձը տեսնել ուզողը կրնայ լրագրոյս տպարանը դալով պէտք եղածը խօսիլ։

Մայրաքաղաքիս Սալմաթմուք թաղը բնակեալ Համեստ ընտանիքէ մը հինգ մանչ տղայք, 3 էն 13 տարեկան, վերջին համաճարակ հիւանդութեան ժամանակ ծնողքին (հայր և մայր) կորանցուցած ըլլալով, յիշեալ խղճալի որբերն ալ ժամանակս խնամուելու և դաստիարակուելու համար՝ բարեպաշտ անձանց որդեգիր (հոգեզաւակ) տալ կուզուի։

Յիշեալ որբերէն որ և է մէկն իւրենց որդեգիր ընել ուզողներուն կազմուի որ մայրաքաղաք Աղամամը Ցիրճանճիներուն մէջ թիւ 34։ յարգոյ Գէորգ աղա Նիկոդոսեանին հետ տեսնուին։

Բարեգործական ընկերութեան Տընօրէն ժողովն հարկ կը համարի առաջիկայ հրաւէրով ընկերութեան մեծապատիւ բաժանորդքը գումարել քանի մը կարեւոր խնդրոց վրայօր տեղեկութիւն տալու և ընկերութեան դրամական վիճակը ներկայացնելու և հրաժարեալ տնօրէնի տեղ ընտրութիւն ընելու համար։

Տնօրէն ժողովն ակն ունի որ մեծապատիւ բաժանորդք վերոյիշեալ խնդրոց ծանրակշռութիւնը նկատելով պիտի բարեհաճին անպատճառ ներկայ գտնուիլ, որպէս զի ժողովն ապարդիւն չմնայ։ Եթէ ոմանք սակաւ ապիպողական գործի համար չպիտի կարենան գտնուիլ, գոնէ բարեհաճին ըստ սովորութեան նամակաւ մը ծանուցանել։

Ժողովը պիտի ըլլայ սովորական տեղի Ռերայ Լալէ փողոց թիւ 13։ օր կիր բակէ 12 դեկտեմբեր ժամը 6 1/2։

Կ. Պոլիս 12 Նոյեմբեր 1865

ԹՈՒՂԹ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵՍՆ ՊԻՏՈՅՐՆԵՐ

ՁԻՆԻՎԻ ԽԱՆԻՆ ԴՈՒԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՈՒՄՈՒՆՔ

Ց. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին արդոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կտաւամարներ, ընդօրինակութեան մանուլներ, գրիչ, մելան, կնքամոմ, կանոն, գրաւաղ, և այլն և այլն Լիւրոպիոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօլսոյ ամեն թղթավաճառներէն աւելի աժան գիներով ծախելու թէ մանուկով և թէ հատով ուզողներու։ հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մանուկով կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչըլլալու պայմանաւ։ Գաւառներէն թուղթ և այլն ուզողները կրնան դիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը զրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով։ Նամակները պէտք է վճարուած ըլլան։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ	Բշ. 15	Գշ. 16	Դշ. 17	Եշ. 18	Ուր. 19	Շաբ. 20
	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.
Օսմանեան լիրա Մէջ . .	102	102	102	102	102	102
Ռսանոց արծաթ . .						
Թանվ. Միւմթազէ . .	60.36	61	61	60.30	60.30	60.30
Լսնամը ձէտիտէ հին . .	52.36	53.2	53	52.30	52.30	52.30
» » նոր . .	52.36	53.2	53	52.30	52.30	52.30
Աղիլիէ սուակով . . .	52.36	53.2	53	52.30	52.30	52.30
Էսսատը ումումի	43.30	43.35	43.20	43.25	43.25	42.25

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

ԱՐՄՏԻՒ

Որեն Թայդան կարծր	34—32
» Խամայիլ »	27—30
» Ռուս. Պալէրք	26—27
» Կալաց	—
» Վառնա	—
» Իպրայիլ կակուղ	22—28
» Կալաց »	22—28
» Պուրկաղ »	25—29
» Պալէրք »	27—28
« Վառնա »	27—29
Եգիպտացորեն Կալաց	—
Գարի	—11

ՄԵՏԱՔՍ

Պրուսա կարճ թէֆթէ	520—530
» երկան »	540—550
» խոզակ չոր	—
Շաքի հօխան ֆրանք	62—64
» 4 պաճախ »	—
» Խարապաղ »	—
» Պարկաս . »	55—58
» Երկրորդ »	—
» Մահալըճ »	—
» Պանդրմա »	—
» Կէյվէ »	—

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Բամբակ Պալրքէսէր	հօխայ	—16
» Կէյվէ	»	—18
» Ատանա	»	—15.20
» Ռուսաստան	»	—14
Բուրդ Էնկիւրի լուացված	»	—16.20
» » չլուացված	»	— 8
» Պալրքէսէր չլուաց .	»	— 7.20
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—13
» Թոխատ	»	—12
» Զորում	»	—10
Մաղը սեւ	»	18—20
» Ճերմակ	»	11—12
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	48—49
Աֆիոն Պալրքէսէր	»	—190
Քիմրէ Տերեւ բանուած	»	20—23
Սալէպ Տաճկաստանի	»	14—16
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	»	—23
» » Անատօլու	»	—22
Սուսամ Ռումէլիի	»	—
Կտաւատի հունտ Ռումէլիի Քիլէ		—
» » Պանդրմա	»	—
Ձէթ Այվալըք	հօխայ	— 8
» Կիպրիս	»	— 7
Ամառ (Սապոն) Գանտիա	»	— 6
» » Միտիլլի	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Բէչիա	»	— 4
» Տիմեաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Դուրուշ
Խանվէ Ռիս և Գարիս 100	հօխան	900—1000
» Մաթին »	»	—
Շաքար գլուխ 6-10 Լ. Կնդ.	»	—
» փոշի (թոզ)	» »	—210
» Հոլ. գլուխ	» »	—310
» փոշի	» »	—248
Գազ. գլուխ	» »	—290
» փոշի	» »	—235
Անագ (գալայ)	» »	—710
Պղնձ (պղնձ)	հօխայ	— 6
Լեզակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	—150
» » Մատրաս	»	—140
Անուշադր (Նոշատը)	»	— 6.20
Պղպէաս (Զէյլիք)	մնտուկ	—135
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3.10
Թիմեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտ.	»	—330
Ջինք տախտակ 11 և 7 - 12 Հոյ		— 5.30
Երկաթ Անգ. ճողաձև	կնդ.	68 — 70
» Բեւեռուս	»	73 — 75
» Տախտակ 1—14	»	115—120
» Բոլորակ	»	140—145
» Ռուսիոյ	»	120—130
Բարքինա Վարիլ 39 Հոյ.		— 95
Իսմիւղէճ ճէն. զոյգ	Մնտ.	—230
» Պէյ.	»	—230
» Թրիէսթ	»	— 80
Սրառմաչէթ Վիէննա	հօխան	— 16
» Թրիէստ և Գաղղ.	»	— 14

Այս լրագիրը շաբաթը երկու անգամ կելլէ Հորեքշաբթի և Շաբաթ օրերը։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պոլիս Զինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը։ Իսկ դուրսերը հետեւեալ անձանց։

ԻԶՄԻՐ. Խաչատուր Ց. Զարիեան.
ԵԳԻՊՏՈՍ. Պօղոս Էֆենտի Կարապետեան.
ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՕԼԻՍ։ Մանտեսի Սուրիաս աղա Գալուստեան։
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էյմասեան։
ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զարարեան.
ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Աբրահամ աղա Արամ Խաչերեան։
ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Ճամճեան.
ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Իսահակեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Ընթերցասիրաց Թանգարան.
ԱՏԱԲԱԶԱՐ. Մանտեսի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան։

Ուրիշ քաղաքներէն ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մեկուն հետ կրնայ դրպակցիլ։

Խմբագիր–Տնօրէն

Կ. Ս. ԻԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ